

BOSHLANG'ICH SINFLARDA “BUMERANG” TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH

Xorazm viloyati Shovot tumani

42-umumiy o'rta ta'lim maktabining boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Yuldashova Feruza Allaberganovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida “Bumerang” texnologiyasidan foydalanishning samarali usullari xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: bumerang texnologiyasi, ta'lim jarayoni, tanqidiy fikrlash, mashg'ulot, boshlang'ich ta'lim

Mazkur texnologiya bir mashg'ulot davomida o'quv materialini chuqur va yaxlit holatda o'rganish, ijodiy tushunib yetish, erkin egallashga yo'naltirilgan. U turli mazmun va xarakterga (muammo-li, munozarali, turli mazmunli) ega bo'lgan mavzularni o'rganishga yaroqli bo'lib, o'z ichiga og'zaki va yozma ish shakllarini qamrab oladi hamda bir mashg'ulot davomida har bir ishtirokchining turli topshiriqlarni bajarishi, navbat bilan o'quvchi yoki o'qituvchi rovida bo'lishi, kerakli ballni to'plashiga imkoniyat beradi. «Bumerang» texnologiyasi tanqidiy fikrlash, mantiqni shakllantirishga imkoniyat yaratadi; xotirani, g'oyalarni, fikrlarni, dalillarni yozma va og'zaki shakllarda bayon qilish ko'nikmalarini rivojlan-tiradi.

Ta'lim bilan bir qatorda mazkur metod tarbiyaviy xarakterdagi qator vazifalarni amalga oshirish imkonini beradi:

- jamoa bilan ishlash mahorati;
- xushmuomalalik;
- xushfe'llik;
- ko'nikuvchanlik;

- o'zgalar fikriga hurmat;
- faollik;
- rahbarlik sifatlarini shakllantirish;
- ishga ijodiy yondashish;
- o'z faoliyatining samarali bo'lishiga qiziqish;
- o'zini xolis baholash.

Texnologiya haqida tushuncha.

Ushbu texnologiya o'quvchilarni dars jarayonida, darsdan tas-qarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab bera olish, fikrini erkin holda bayon eta olish, hamda bir dars davomida barcha o'quvchilarni baholay olish-ga qaratilgan.

Maqsad.

Dars davomida tinglovchilarga tarqatilgan materiallarning ular tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda o'zaro suhbat-munozara orqali, turli savolar orqali tarqatma materi-allar, undagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganini nazorat qilish. Mashg'ulot davomida o'quvchilar tomonidan baho ballarini egallashga imkoniyat yaratish.

O'tkazish texnologiyasi.

Ushbu texnologiya bir necha bosqichda o'tkaziladi:

1-bosqich:

- o'qituvchi ishni to'g'ridan-to'g'ri o'quvchilarni 4-5 kishidan iborat kichik guruhlarga bo'lishdan boshlaydi;
- o'qituvchi har bir guruh va uning har bir a'zosiga mustaqil aniq yozma tarqatma material beradi. Tarqatma materialda o'qituvchi tomonidan tanlangan umumiy mavzu bo'yicha biron-bir hajmdagi matn berilgan, ularning soni guruhlar va o'quvchilar soniga bog'liq. Agar 4 ta kichik guruh bo'lsa, u holda umumiy mavzu 4 kichik matnlarga bo'linib har bir guruhga beriladi;

- faoliyat samarali bo'lishi uchun har bir guruhga berilgan matn-dan har bir o'quvchiga beriladi. Shunday qilib, 4 ta guruh umumiy mavzu asosida 4 xil matnga ega, har bir o'quvchi esa o'z guruhiga tushgan matnga ega bo'ladi.

2-bosqich:

- guruhlarga berilgan matnni guruh a'zolari yakka tartibda alohida o'rganishlari, matnni eslab qolishlari, keyin esa kerak bo'lsa boshqalarga yoki o'qituvchiga gapirib berishlari, iloji boricha matnni o'zlashtirib olishlari kerakligini o'qituvchi uqtiradi va tayyorgarlik uchun matnni katta-kichikligiga qarab vaqt beradi. O'zi esa guruh va o'quvchi laming ish faoliyatini kuzatadi.

3-bosqich:

- o'qituvchi oldindan tayyorlab qo'yilgan raqamlar yozilgan kichik qog'ozlar bilan har bir guruh yoniga kelib guruh a'zolaridan ushbu qog'ozlardan bittadan raqam tortib olishlarini so'raydi qog'ozlar soni guruhdagi tinglovchilar soniga bog'liq, masalan, gu-rahda 5 kishi bo'lsa, qog'ozdagi raqamlar 1, 2, 3, 4, 5 etib tayyorlanadi, agar 4 ta bo'lsa 1 dan 4 gacha va h.). Guruhlardagi barcha o'quvchilar raqamlar yozilgan qog'ozdan olishlari kerak. Nechta gu-ruh bo'lsa, shuncha guruh a'zolari soniga qarab raqamlar yozilgan qog'ozlar tayyorlanadi.

- o'qituvchi raqamlar bo'yicha o'quvchilardan yangi guruhlar tuzishlarini so'raydi. Masalan, hamma 1 raqamini olganlar bitta yangi guruh, 2 raqamlar ikkinchi guruhni, 3 raqamlilar uchinchi guruhni, 4 raqamlilar to'rtinchi guruhni, 5 raqamlilar beshinchi guruhni tashkil etishlarini so'raydi. Guruh a'zolari yangi guruhga o'tishlarida o'zlari bilan o'rgangan matnlarini oladilar.

4-bosqich:

Raqamlar bo'yicha yangi guruhlar tuzilganda har bir yangi gu-ruhda awalgi guruhlardan bittadan vakillar o'z-o'zidan to'planib qoladi, ya'ni 4 ta guruhda 4 xil matn o'rganilgan bo'lsa, bu yangi guruhda har bittasidan bittadan vakil to'planadi, umumiy mavzu bo'yicha 4 o'quvchi va 4 xil matn to'planadi.

5 -bosqich:

- yangi tuzilgan guruhning har bir a'zosi endi o'ziga 2 ta vazifa, ya'ni o'qituvchi va o'quvchi vazifasini oladi va quyidagicha faoliyat ko'rsatadi:

1. O'qituvchi (o'rgatuvchi) sifatida, o'zi avval o'rgangan materialni gapirib beradi, tushuntiradi, o'zi mustaqil o'rgangan materialning asosiy joylariga barchaning diqqatini jalb qiladi, boshqa guruh a'zolarining tushunish va o'zlashtirish qobiliyatlarini tekshiradi.

Fikrlaydi va yodda saqlab qolishga harakat qiladi.

2. O'quvchi sifatida, guruh a'zolarining navbatma-navbat so'zlab, tushuntirayotgan, gapirayotgan matnlarini eshitadi, tahlil qiladi, fikrlaydi va yodda saqlab qolishga harakat qiladi.

- o'qituvchi esa ularga o'z matnlarini faqat so'zlab berishlari kerakligini uqtiradi va bunga 20 daqiqa vaqt beradi (matn hajmiga va umumiy mavzuning qiyin, osonligiga qarab vaqt ajratiladi).

Bu bosqichda mashg'ulot boshlanishida tarqatilgan barcha material tinglovchilar tomonidan o'zlashtirilgan hisoblanadi.

6-bosqich:

Guruhdagilar bir-birlariga o'z matnlarini gapirib berib, barcha-lari ushbu matnlarni bilib olishgach, o'qituvchi o'rganilgan material guruh a'zolari tomonidan qanchalik o'zlashtirib olinganini tekshirib ko'rish uchun har bir guruh a'zosi bir-birlariga o'z matnlaridan kelib chiqqan holda savollar berishlari mumkligini tushuntiradi. Shun-day qilib, guruh ichida ichki nazorat savol-javob orqali o'tkaziladi. Bu esa guruhdagi o'quvchilarai bir-birlariga so'zlab bergan mated -allarini boshqalar tomonidan o'zlashtirganlik darajasini aniqlashga, mustahkamlashga yordam beradi.

7-bosqich:

O'qituvchi barcha tinglovchilarni yana qaytadan awalgi joylariga qaytishni so'raydi, ya'ni hamma yana mashg'ulot boshlanishidagi gurahlariga qaytadilar.

8bosqich:

O'qituvchi sinfdagi o'quvchilarning barchasi hammaga tarqatilgan yozma materiallar bilan tanish ekanliklari, ular haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lganliklarini hisobga olgan holda sinfdagi har bir o'quvchidan xohlagan materialni so'rashi mumkinligini aytadi.

9-bosqich:

Tinglovchilarga tarqatilgan barcha materiallarni ular tomonidan qay darajada o'zlashtirilganligi darajasini aniqlash maqsadida o'qituvchi, yoki maxsus guruh, yoki opponent guruh tomonidan berilgan nazorat savollarga javoblarni reyting ballari orqali baholanishi tushuntiriladi, masalan, savollarga berilgan javoblar - agar to'liq javob bo'lsa - 3 ball, qo'shimcha qilinsa - 2 ball, o'tirgan joydan luqma tashlasa - 1 ball, javob berilmasa - 0 ball qo'yilishi belgilanadi. Bahoni - to'liq javob uchun - 5 baho, qo'shimcha uchun - 4 baho, luqma tashlansa - 3 baho, javob bermasa - 2 baho, umuman ishtirok etmasa - 1 baho tarzida qo'yilishni belgilash mumkin. Guruh a'zolarining javoblarini yuqorida ko'rsatilgan tartibda baholash, ballarni qo'yib borish, umumlashtirish uchun har bir guruh o'ziga guruh qatnashchilaridan birini «hisobchi» etib tayinlashi mumkin («hisobchi» ham davrada bo'layotgan savol-javoblar muloqotida ishtirok etadi).

10-bosqich:

Ushbu bosqichda o'qituvchi tarqatma materiallar asosida tuzilgan savollar (5-6 ta) bilan o'quvchilarga murojaat qiladi (savollar iloji boricha hamma matnga tegishli bo'lgani ma'qul, shuningdek, o'qituvchi sinfdagi barcha o'quvchilarni javob berish uchun qamrab olishga harakat qiladi). Belgilangan savollarga javob berish tugagach, o'qituvchi xattaxtaga guruhlar tomonidan to'plangan ballarni yozadi va mashg'ulotning keyingi bosqichiga o'tadi.

11-bosqich:

Bu bosqichda guruhlar bir-birlariga savollar beradilar, guruhlar-dagi «hisobchilar» esa guruh a'zolarining javoblarini yuqorida belgilangan tartibda baholab boradilar. Javoblar to'g'ri bo'lsa, savol bergan guruh javobni to'ldirmaydi.

12-bosqich:

O'qituvchi guruh a'zolari to'plagan ballarni yana bir marotaba doskaga yozadi va to'plangan ballar (baholar) ning umumiy soni-ni aniqlaydi. To'plangan ballar (baholar) ni umumiy sonini guruh a'zolariga teppa-teng bo'ladi (yuqorida kelishilganlik asosida).

I z o h : agar to'plangan ballarni guruh a'zolariga teppa-teng bo'lishda o'quvchilar tomonidan norozilik bo'lsa, ya'ni ba'zi guruh a'zolari guruhning faoliyatida faol ishtirok etib, umumiy ja-moaviy faoliyatda passiv bo'lishgan bo'lsa, yoki umuman ishtirok etmagan, qiziqmagan bo'lishsa, bunday holatda vaziyatni yechish-ni guruh a'zolariga yuklatiladi. Guruhning yechimi to'g'ri hi-soblanadi, yoki o'qituvchi o'z fikrini bildirishi mumkin, chunki u dars jarayonida o'quvchilarning javoblari, faol yoki passivliklarini kuzatib boradi. Umuman olganda, agar o'quvchi faollik ko'rsatmagan, yoki sa-vol-javoblarda ishtirok etmagan bo'lsa ham uning shu dars jarayonida biron narsani bilib olgani, eslab qolib o'zlashtirganini hisobga olgan holda unga eng kichik ball berilishi mumkin. Bu o'quvchini keyinchalik shu shakldagi darslarda faolroq bo'lishga unday-di. Yuqoridagi kabi vaziyat vujudga kelsa uning yechimini har bir o'qituvchi sharoitga qarab o'zi hal etishi yoki guruh, jamoaga tash-lashi mumkin. Ba'zida guruhning «hisobchilari» ballarni qo'yishda noaniq-lik yoki qo'shib yozishlari mumkin, natijada, ba'zi guruhlarning umumiy to'plangan ballari boshqa guruhlaraikidan juda farq qi-lishi mumkin. O'quvchilarning haqqoniy baholanishlari ularning tanlagan «hisobchi»lariga bog'liq ekanligini o'qituvchi eslatib o'tadi. Agar umumiy to'plangan ballarni guruh a'zolariga taq-simlanganda shu mashg'ulot uchun belgilangan maksimal balldan ortib ketgan bo'lsa, u holda shu mashg'ulot uchun kerakli ballni olib qolib, ortiqchasini keyingi mashg'ulotlarga yoki yakuniy na-zoratga o'tkazish mumkin.

13-bosqich:

Har bir o'quvchiga ballar qo'yilgach o'qituvchi mashg'ulotga yakun yasaydi. O'quvchlarning faoliyatiga baho beradi, berilgan javoblarga o'z fikrini bildiradi va quyidagi savollar bilan ularga mu-rojaat qiladi:

- Bugungi mashg'ulotdan nimalarni bilib oldingiz?

- Nimalarga o'rgandingiz?
- Nimalar sizlar uchun yangilik bo'ldi?
- Yana nimalarni bilishni istar edingiz?

14-bosqich:

O'qituvchi o'quvchilarning javoblarini diqqat bilan tinglab ular-ga minnatdorchilik bildiradi va darsni yakunlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1997.
2. Karimov I.A. Yuksak malakali mutaxassislar taraqqiyot omili.
– T.: O'zbekiston, 1995.
3. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. – T.: O'zbekiston, 1998.
4. Og'ayev S. Yangi pedagogik texnologiya-hayotiy ehtiyoj. Xalq ta'limi jurnali, 2001, №3, 69-71 b.